

Inhoud

Inhoudsopgave jaargang 34 (2016) / nummer 0

Fouten als kansen om iets te leren

Naar een systematische aanpak van de productieve vaardigheden in het tweedetaalonderwijs

FROS VAN DER MADEN

Samenvatting

Op het Lowancongres in april 2016 gaf Fros van der Maden de workshop *Feedback en beoordeling bij productieve vaardigheden*. Voortbouwend op wat toen is besproken, gaat ze in dit artikel in op de vraag hoe we onze leerlingen en cursisten zo goed en zo snel mogelijk de productieve vaardigheden leren die zij nodig hebben om in de 'echte wereld' te kunnen functioneren.

Trefwoorden

Didactiek Nt2 Schrijfvaardigheid Spreekvaardigheid

Vaardigheden

Anders dan in zaakvakken als geschiedenis of aardrijkskunde, waarbij het om kennis en inzicht draait, gaat het in het talenonderwijs om het aanleren van vaardigheden. Met name in het *tweedetaalonderwijs* is het belang van de 'transfer' (overdracht) van wat je op school leert naar de 'echte wereld' overduidelijk; de taal is immers het medium dat onze leerlingen en cursisten nodig hebben om hier in Nederland een nieuw bestaan op te bouwen. Vooral spreek- en gespreksvaardigheid zullen zij daarom met voorrang willen leren beheersen.

Met name in het tweedetaalonderwijs is het belang van de 'transfer' (overdracht) van wat je op school leert naar de 'echte wereld' overduidelijk

Ijkkunten

Voor het aanleren van vaardigheden zijn feedback en beoordeling onontbeerlijk. Alleen individuele ijkkunten geven immers het houvast dat nodig is voor je verdere ontwikkeling. Maar feedback geven op en de beoordeling van spreek-, gespreks- en schrijfproducten is voor veel Nt2-docenten gecompliceerd en tijdrovend. Waarop geef je precies commentaar en hoe doe je dat? Wat benoem je wel en wat niet? Wat maakt feedback effectief? Hoe zorg je dat iedereen aan de beurt komt in de spreekles? En hoe krijg je die stapels schrijfproducten nagekeken?

Door dit soort belemmeringen is er in de dagelijkse praktijk van het Nt2-onderwijs vaak meer aandacht voor receptieve dan voor de productieve vaardigheden.

Maar feedback geven op en de beoordeling van spreek-, gespreks- en schrijfproducten is voor veel Nt2-docenten gecompliceerd en tijdrovend

Activering van de taalleerder

De hierboven genoemde problemen kunnen we voor een groot deel oplossen door onze leerlingen en cursisten structureel een actievere rol te geven in de les en ze verantwoordelijker te maken voor het eigen leerproces. Overigens impliceert de keuze voor het inzetten van de cursist en leerling in het onderwijsproces zeker niet dat de docent met de armen over elkaar kan gaan staan toekijken. Integendeel, ook de docent moet actiever aan de slag. Maar doordat veel taken die de docent eerder uitvoerde nu worden verricht door de taalleerders, kan de docent zich concentreren op taken waarbij haar of zijn expertise echt nodig is.

Naast de winst in tijd en in mogelijkheden heeft het inschakelen van de taalleerder in het didactische proces nog andere voordelen. Door actiever mee te denken en door meer verantwoordelijkheid te nemen groeit de betrokkenheid van leerlingen en cursisten. Ook wordt de taalleerder nu, zonder dat in de gaten te hebben, voortdurend uitgedaagd om te reflecteren op de taal; spelenderwijs wordt hij of zij zich bewust van de eisen waaraan taal in verschillende gebruikssituaties moet voldoen. Doordat veel taken die de docent eerder uitvoerde nu worden verricht door de taalleerders, kan de docent zich concentreren op taken waarbij haar of zijn expertise echt nodig is

ABCD-model

Bij het onderwijs in productieve vaardigheden biedt het ABCD-model van Neuner houvast. Deze oefentypologie komt hierop neer: je werkt van receptief naar productief, waarbij de oefeningen van gestuurd naar vrij gaan.

- **A-oefeningen:** gericht op het begrijpen van geschreven of gesproken tekst (voorbeelden)
- **B-oefeningen:** aanbod taalmiddelen (de leerstof) die worden geoefend met reproductieve, gestuurde, gesloten opdrachten
- **C-oefeningen:** half gestuurde - half open productieve toepassingsopdrachten
- **D-oefeningen:** (bijna) echte communicatie, alles uit A, B en C wordt gecombineerd in een productieve activiteit (gericht op transfer)

In de spreek- en schrijflessen worden deze vier fasen steeds systematisch doorlopen.

In de A-fase wordt een (luister- of lees)tekst aangeboden die aansluit bij het niveau van de taalleerder, of, beter nog, daar net wat boven ligt. Van niet te onderschatten belang is het welke tekst je kiest. Probeer vooral een tekst te vinden die echt relevant, interessant en uitdagend is voor jouw doelgroep, zodat je de leerlingen of cursisten ook intrinsiek motiveert.

De A- en B-fase doorloop je met de hele groep, waarbij soms ook in groepjes of tweetallen gestuurde oefeningen worden gedaan. In de C- en D-fase gaan de taalleerders met elkaar aan de slag. De docent loopt langs bij de groepjes en geeft feedback waar nodig.

Het materiaal waarmee de groepjes werken moet duidelijk en eenduidig zijn, zodat de cursisten of leerlingen er gemakkelijk zelfstandig mee kunnen werken. Ook in deze fase moeten de opdrachten weer aantrekkelijk en relevant zijn en zo dicht mogelijk bij de 'echte wereld' liggen. Vanzelfsprekend sluiten ze naadloos aan bij de stof uit de A- en B-fase.

Bij het onderwijs in productieve vaardigheden biedt het ABCD-model van Neuner houvast

Criteria

Taalcriteria (ofwel *rubrics* of *descriptoren*) spelen in deze aanpak een zeer belangrijke rol. Zowel de taalleerder als de docent kennen en gebruiken de criteria; het is voor iedereen duidelijk wat er van de taalleerder wordt verwacht.

De criteria waaraan een schrijf- of spreekproduct moet voldoen, worden geformuleerd aan de hand van de stof uit de A- en B-fase. In de C- en D-fase worden de criteria gebruikt bij feedback en beoordeling (assessment).

Het is belangrijk om criteria zo concreet mogelijk te formuleren (*Als je de telefoon opneemt, zeg je 'Met + je naam'*), zodat leerlingen en cursisten ze goed begrijpen en kunnen toepassen. Beperk je tot de belangrijkste kenmerken van een taalhandeling. Ongeveer vijf criteria is meestal wel genoeg.

Het is belangrijk om criteria zo concreet mogelijk te formuleren zodat leerlingen en cursisten ze goed begrijpen en kunnen toepassen

Feedback

Zowel groepsgenoten als de docent geven feedback. Voor taalleerders is het prettig als op vaste momenten in het didactische proces op een vaste manier feedback gegeven wordt. Feedback geven kan op allerlei manieren. Enkele voorbeelden hiervan: in het schrijfonderwijs werk je bij gestuurde opdrachten met antwoordbladen, zodat de leerling of cursist zelf kan nakijken. Feedback op half- of ongestuurde schrijfopdrachten kan de docent met symbolen geven (*bijvoorbeeld: S = spelfout, [...] = zin loopt niet goed*), waarna de leerling aan de hand van de symbolen zelf de fouten probeert te verbeteren. In het spreek- en gespreksonderwijs kunnen docenten bijvoorbeeld tijdens presentaties vaste gebaren gebruiken bij de feedback (*bijvoorbeeld: vier vingers vormen een W = let op de werkwoorden*) in plaats van hardop te verbeteren.

Voor taalleerders is het prettig als op vaste momenten in het didactische proces op een vaste manier feedback gegeven wordt

Assessment

In de D-fase wordt het didactische proces afgesloten met een assessment. In de schrijfles is dat een vrije opdracht met een hoog realiteitsgehalte (*Schrijf een advertentie voor het prikbord in de supermarkt*). Deze eindopdracht beoordeelt de docent aan de hand van een beoordelingsmodel, zodat de taalleerder achteraf precies weet wat al goed gaat en wat nog beter moet. In de spreekles is het assessment een rollenspel waarin de taalleerders laten zien wat ze hebben geleerd. De taalleerders werken in kleine groepjes, waarin de rollen steeds doorschuiven. Een groepslid (1) voert de opdracht uit met de hulp van een gesprekspartner (2), waarbij groepslid 3 nummer 1 beoordeelt aan de hand van de criteria. Vervolgens beoordeelt nummer 2 nummer 1 en is nummer 3 gesprekspartner enzovoort.

Gebruik voor de beoordeling bij voorkeur een vierpuntsschaal. Vraag de leerlingen of cursisten om voor elkaar ook minimaal twee 'tips' en één 'top' op te schrijven.

In de D-fase wordt het didactische proces afgesloten met een assessment

Taaldorp

Een mooie manier om een cursus spreek- en gespreksvaardigheid op een bepaald niveau af te sluiten is (een variant op) het taaldorp. Deze werkvorm komt uit het moderne vreemdetalenonderwijs. In een taaldorp spelen moedertaalsprekers van de doeltaal (bijvoorbeeld Frans) gesprekjes na met taalleerders en beoordelen hun prestaties. De taalleerders voeren taaltaken uit, zoals *Koop een stokbrood bij de bakker en maak een praatje over het weer*. Als voorbeeld noem ik hier het assessment waarmee ik mijn beginnerscursus Nt2 met hulp van Nederlandse vrienden en leerlingen altijd afsluit. De cursisten krijgen een boekje met daarin drie opdrachten (zoals kennis maken met een Nederlandse collega, groente en fruit kopen op de markt, een afspraak maken en gesprek voeren met de huisarts) en de assessoren voeren de gesprekken met ze en beoordelen ze aan de hand van de descriptoren in het *Raamwerk NT2*. Toegegeven, het is niet altijd gemakkelijk om voldoende *native speakers* te vinden, maar ik merk elke keer hoe belangrijk het assessment is voor de cursisten. Behalve dat het een duidelijk ijkpunt in hun ontwikkeling vormt, blijkt steeds weer hoe motiverend het voor ze is om te constateren dat ze al echt een kort gesprek kunnen voeren met een Nederlander die ze niet kennen.

Meer uitleg en voorbeelden van de hierboven besproken systematiek vindt u in de proefkaternen van *In Gesprek en Op Schrift* op www.frosvandermeden.nl

© 2009 Uitgeverij Boom, Amsterdam

De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd:

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.